

ДОКЛАД

ПРЕДВИЖДЕНИЯ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВОТО

Средносрочни тенденции – 2022 година

Септември 2017

доц. д-р Божидар Иванов, д-р Емилия Соколова, Васил Стойчев

С асоциираното партньорство на:
Изследователският институт по храни и аграрна политика – FAPRI
Университета на Мисури

Изпълнител: Екип на Център за икономически изследвания в селското стопанство към Института по аграрна икономика – София.

www.capa-bg.com

Финансирано с подкрепата на Фондация Америка за България по проект „Укрепване на аналитичния капацитет и публичната дейност на Центъра за икономически изследвания в селското стопанство - САРА”.

Важно: Всички мнения и твърдения, изразени в това или във всяко друго издание на САРА, са такива на техния автор и/или издател и не отразяват непременно възгледите на Фондация „Америка за България“ или на нейните директори, служители или представители.

Всички становища, изказвания и/или заключения, изразени в тази публикация са на авторите и не отразяват непременно позицията на Института по аграрна икономика.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ.....	3
МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД	4
ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ.....	4
СВЕТОВНО ПРЕДЛАГАНЕ И ТЪРСЕНЕ НА ЗЕЛЕНЧУЦИ	5
ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ	6
Площи	6
Производство.....	7
Средни добиви.....	8
Оранжерийно производство.....	9
ПРЕДВИЖДАНЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ.....	11
Потребление	11
Преработка.....	12
Износ и внос на зеленчуци.....	13
ЦЕНИ	15
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	16
ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ	18
Продуктов баланс при домати	18
Продуктов баланс при пипер	19
Продуктов баланс при краставици и корнишони	20
ЛИТЕРАТУРА.....	21

РЕЗЮМЕ

САРА предвижданията в сектор „Зеленчукопроизводство” се правят на трите основни за страната видове: домати, пипер и краставици. Те имат най-голямо производствено значение за фермерите и са сред най-консумираните от населението. Като част от зеленчукопроизводството те отразяват цялостното състояние в сектора. Делът на зеленчукопроизводството намалява от почти 12% през 2007 г. до 4% през 2016 г., като това производство се явява най-губещото от промените в политиката. Независимо че зеленчукопроизводството използва земята като непосредствен фактор на производство, заради производствени специфики, пазарни неизвестности, организационни проблеми, и не на последно място, силното търсене на земя за изграждане на консолидирано зърнопроизводство, този сектор се свива непрекъснато.

Стагнацията при зеленчуците продължава и това е пряко свързано с намаляването на площите, както и с факта, че средните добиви се колебаят и зависят силно от климатичните условия. Сред основните проблеми на тези производители са малките размери на площите и съответно сравнително малките произведени количества, което затруднява пазарната реализация. Оказва се, че природните, географски и климатични предимства, които страната има, за да развива зеленчукопроизводството вече не са толкова важен фактор това да се случи. Икономическата теория по отношение на конкурентоспособността установява, че вече не естествените предимства определят доколко определена държава или производител ще бъдат конкурентоспособни, а способността му да притежава технологии и иновативни решения, които да позволяват предлагането на продукция, която другите не могат да направят и на цена, която другите не могат да достигнат.

В резултат на свиване на производството и на намалената конкурентоспособност на българските зеленчуци, българският пазар става все по-силно доминиран от внос. Вносът в общото потребление (прясно и преработено състояние) се очаква да достигне 34% при домати, 27% при пипера и 26% при краставиците през 2017 година. Най-чувствително е нараснал вносът при домати, като по официални данни от 35 хил.т през 2013 г, той достига 70 хил.т. през 2016 г. Вносът е нараснал сериозно и при пипера, където от 15 хил.т. стига до 26 хил.т., а най-малко е увеличението при краставиците – от 13 хил.т. на почти 20 хил.т. между 2013 и 2016 г.

В световен план се наблюдава все по-голяма концентрация в зеленчукопроизводството и повишаване ролята на оранжерийното производство. Наред с това се очертават две основни пазарни линии, едната е конвенционалната, където производителите трябва винаги да мислят за съотношението цена-качество и нетрадиционната (биологично производство, местни зеленчуци и др.), където качеството, емоцията и желанията ще бъдат предпочитани, особено в страните с висок жизнен стандарт.

В анализ на перспективите пред зеленчукопроизводството в Европа, Рабобанк посочва, че в следващите 10 години, разходите за зеленчуци ще изпреварват ръста в количествата. Потребителите ще обръщат повече внимание на вкуса, аромата, качеството. Рабобанк очаква стабилен ръст в търсенето на пипер (зелен и червен), както и на запазване силното търсене на краставици, докато при домати се предвижда задържане в следващите години.

МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД

Моделирането в сектор „Зеленчуци” е по-различно от прилаганите в другите сектори подходи, поради спецификата на производство и на пазара. Основният въпрос в моделирането е начина на определяне на цените. В САРА моделирането се прилагат най-общо два подхода. Първият е трансмисионен подход, където българската цена е свързана със световната посредством пряк ценови механизъм с конкретен пазар. При този подход българската цена се свързва с конкретна ценова редица, предоставяна от FAPRI. Този подход се прилага в секторите „Зърнени и маслодайни култури” и „Месо”. Вторият подход е посредством изграждане на собствена система на търсене-предлагане, която в постигане на пазарно равновесие извежда българската цена. Именно това е подходът, възприет при моделите „Зеленчукопроизводство” и „Мляко”.

Изборът на този подход на определяне на българската цена, чрез системата на търсене и предлагане, се дължи, както на липса на единен световен пазар на зеленчуци и на единна цена, така и на голямото разнообразие, както на сортове и качество, така и на вкусови предпочитания. Макар и относително хомогенни като продукт, зеленчуците се различават по-качество и по вид, тяхната цена зависи и от сезона и място на предлагане, поради което трудно се стандартизират. Освен това, те в голямата си част не подлежат

на дългосрочно съхранение и динамиката при цените варира, дори в рамките на дни.

Релевантният модел, който трябва да бъде предложен с оглед на пазарната обстановка в страната е посредством трети подход, при който вносът да бъде свързан с външната цена. Ценовият механизъм при зеленчуците в България се определя не отдолу-нагоре, а обратно от търговията към производството, заради значителния дял на вноса. България е силно зависима от импорта на зеленчуци, и в частност на домати, пипер и краставици, поради което равновесната цена се определя от еластичността на търсенето на крайния продукт, зависещ от вносната цена. Поради факта, че няма единна европейска, регионална или друга цена, която да позволи ценовото свързване на българския с външния ценови пазар се прилага система за извличане на българската цена от вътрешното търсене и предлагане (System of demand-supply price extraction).

Прилаганият модел, макар и да има своите слабости, е достатъчно надежден и валиден. Той показва добра точност във всички случаи с изключение, когато външното предлагане се отклони сериозно от историческите си нива. Това от своя страна ще доведе до големи изменения на вносните цени. Настройките в работата на модела са направени към историческата пазарна ситуация от последните 5-7 години, посредством еластичностите, трендовете и стандартните грешки.

ОСНОВНИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ ДОПУСКАНИЯ

Актуализираните предвиждания вземат предвид очакванията за развитието на макроикономическата среда в страната. САРА моделирането работи с около 10 ключови макроикономически показатели, чийто стой-

ности се вземат от различни външни източници. Поради наличие на различни източници, даващи прогнози за едни и същи макроикономически показатели за страната се прави допълнителна експертна преценка. При

липса на подходящ източник или на външни данни за определен показател или период са разработени екстраполационни функции, които попълват липсващите индикаторни редове. Такива функции са използвани за населението, разходния дефлатор в земеделието и инфлацията, показвана като индекс на потребителските цени. По отношение на външните източници, като такива са включени - IHS GlobalInsight, прогнози на ЕК, Световна Банка, Euromonitor, както и национални източници.

Тези макроикономически показатели участват във формирането на производството, потреблението и търговията. Те въздействат както върху предлагането, най-вече посредством валутните пазари, но в по-голяма степен върху потреблението, посредством доходите, безработицата и населението. Допускането е, че колкото по-голям е ръстът на БВП и на реалния БВП на човек от населението, толкова по-голям е разполагаемия доход, а оттам и възможностите на населението за потребление. Естествено това

зависи, както от разпределението на този БВП по факторите – земя, труд, капитал, така и в разпределението на доходите. Другата специфика при зеленчукопроизводството е, че делът на производството на домати, пипер и краставици в семейните градини представлява около 30% от вътрешното производство. Това производство не зависи от основните макроикономически или други пазарни показатели, а е по-скоро функция на населението и доходите. Ограниченията при обхващане на макроикономическите показатели са свързани и с факт, че при една отворена икономика, освен националните показатели влияние върху търсенето и предлагането оказват и външните такива, особено в страните, които са основни импортъори на зеленчуци в страната. Преобладаващата част от макроикономическите индикатори са екзогенни и се работи с известни условности, които могат да доведат до разминаване в последващите действителни стойности, което предизвиква верижни грешки в пропорционална степен при моделирането.

Таблица 1. Предвиждания на основни макроикономически показатели

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Номинален БВП (млн. лв.)	95,043	97,324	99,659	102,051	104,501	107,009
Реален БВП (млн. лв.)	93,397	95,088	96,623	99,583	102,250	104,844
Население (млн.)	7,016	6,954	6,895	6,846	6,783	6,727
Обменен курс (лв./US\$)	1,68	1,62	1,60	1,55	1,60	1,65
Реален БВП/човек (лв.)	13298	13667	14007	14536	15057	15566
Средногодишна инфлация (%)	2,67	2,79	3,38	2,64	2,36	2,22

Източник: САРА, на основата на данни на НСИ, външни прогнози от международни и национални институции

СВЕТОВНО ПРЕДЛАГАНЕ И ТЪРСЕНЕ НА ЗЕЛЕНЧУЦИ

Световното производство на пресни зеленчуци в света е сред най-значимите за земеделието, като възлиза на между 600-700 млн.т., като Китай, Индия и Виетнам са сред 3-те страни в света с най-голямо производство през 2014 г. Площите, които са използвани за зеленчукопроизводство варират в широки граници – между средно 2% от обра-

ботваемите земи в ЕС и 14% в Китай. Доматите са най-произвежданата зеленчукова култура в света с обеми около 130 млн.т.– 88 млн.т. за прясна консумация и 42 млн.т. за преработка. Китай (31% от световното производство), Индия, САЩ и Турция заемат първите места. Испания е лидер в ЕС с 950 хил.т. Световната търговия с домати през

2015 г. възлиза на 8,5 млрд. долара. От 2011 година в стойностно изражение се отчита намаление, като спадът между 2015 и 2014 година е близо 10%, а през 2015 година е отчетено 9,5% намаление в сравнение с 2014 г. Европейските страни държат 48% от стойността на тази търговия. Износът от Европа съставлява 47% от валутната търговия с домати, съставляващо \$4 млрд., като Холандия, и Испания формират общо 33%. Турция е 5-та, с дял от 4,3%. Мексико е най-големият износител с над 21% дял.

Световното производство на краставици и корнишони в света достига 70 млн.т. Безспорен лидер в последните години е Китай с около 55 млн.т., Турция – 1,8 млн.т. и Иран – 1,6 млн.т. Русия и Украйна заемат съответно 4-то и 5-то място, като се очаква това производство там да нараства заради увеличаващата се консумация. При пипера световното производство в последните 2-3 години достига около 30 млн.т.

По данни на Евростат през 2015 год. в ЕС общо са произведени около 17,7 млн.т.домати или 35 кг. на човек от населението. Испания е водещата сила в производството, а Италия в площите.Производството на домати през 2017 г. в ЕС вероятно ще бъде по-ниско отколкото през предходната година и ще остане в рамките на 17 млн.т. Над 80% от производството е оранжерийно. За последните 10 години, Холандия успява да постигне най-висок ръст в производството на домати в ЕС. От около 650 хил.т. през

2006 г., производството на домати достига 900 хил.т. През 2016 г. Гърция е на другия полюс, от 850 хил.т. производството пада до 550 хил.т.Холандия е и лидер при добивите от оранжерийно производство в света. За последните години те достигат 81 т/дка за краставици и 49 т/дка при домати. Сред другите водещи страни в Канада добивите са 45 т/дка краставици и 48 т/дка за домати, а Великобритания – 54 т/дка краставици и 42 т/дка домати.

Европа е нетен вносител на зеленчуци, като за последните няколко години се наблюдава увеличение на вноса с почти 10% в сравнение с 2010 г. Общият внос на зеленчуци в Европа достига 25 млн.тона. Мароко, Египет и Турция са най-големите вносители на зеленчуци в Европа.По данни на Турския статистически институт, производството на зеленчуци в Турция през 2017 г. няма да се промени и ще остане на нивата от 2016 г. или около 30,3 млн.т. Най-сериозен ръст се очаква при пипера за преработка (“Капия”) – 12,1%, докато при домати се очаква намаление с 1,6%.

Тенденциите в търсенето на зеленчуци и плодове в света са за увеличаване дела на директните продажби. Това дава по-голям шанс на малките стопанства в областта на зеленчукопроизводството, защото могат да разчитат на по-високи цени и по-евтин начин за достигане до пазара и прекия потребител.

ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ПРОИЗВОДСТВОТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

Площи

През 2016 година, по данни на МЗХГ, площите, заети с пресни зеленчуци в страната са едва 1,7% от обработваемата площ. Най-голяма е концентрацията на зеленчуко-

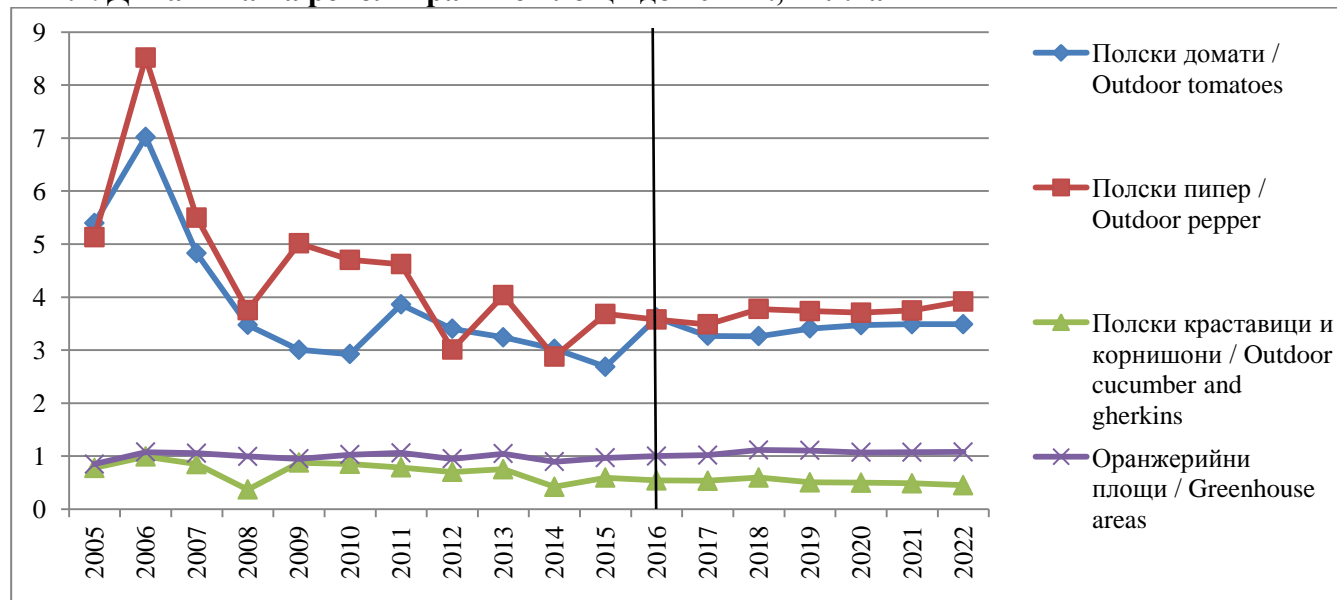
ви площи в Южен-централен район, където са разположени около 18 хил.ха от общо 60,3 хил.ха. Към тях през 2016 г. трябва да се прибавят около 1 000 ха оранжерийни площи. Обхванатите 3 основни групи зеленчуци

– домати, пипер, краставици представляват почти цялата част от произвежданото оранжерийно производство в страната. От плодските зеленчуци, които съставят около 48% от цялата площ на зеленчуците в страната, домати, пипера и краставиците заемат около 28% от тази площ и допреди 2016 г. формират най-голям дял. От 2016 г., заради промените в политиката се увеличиха с няколко пъти площите с тикви и други подобни видове, което доведе до нарастване на общата площ със зеленчуци с около 32% в сравнение с 2015 г. Това намали дела на площите с 3-теразглеждани зеленчукови култури, но като изключим това конюнктурно отклонение, домати, пипера и краставиците продължават да заемат водеща част от потреблението на зеленчуци в страната.

Площите с полски домати, пипер и краставици в страната през 2016 г. стигнаха до 7,7хил ха., след като в предходните 2 го-

дини бяха паднали под 7 хил.ха. Трябва да се отбележи, че непосредствено в края на 90-е години площите с 3-те вида възлиза на около 57-58 хил. ха., което показва, че само за 20 години площите са се свили около 8 пъти. През 2017 год. се очаква леко снижаване на общите площи и предвижданията са те да бъдат около 7,3 хил.ха. Полските домати се очаква да се простират на площ от 3,3 хил.ха (-13% в сравнение с 2016 г.), а пиперът върху 3,5 хил.ха (-3% на годишна база). В следващите години не се очаква осезаема промяна. Липсват предпоставки да се случи възраждане на това производство заради продължаващите сериозни проблеми, свързани с пазарната реализация, конкурентният натиск отвън, фрагментацията на стопанствата, трудностите с напояването и недостатъчността на политиката за намаляване на рисковете пред това производство.

Фиг.1. Динамика на реколтираните площи до 2022 г., хил.ха

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ,

Производство

Производството на 3-те основни вида зеленчуци в България през 2016 г. – домати, пипер, краставици, достигна осезаем за пос-

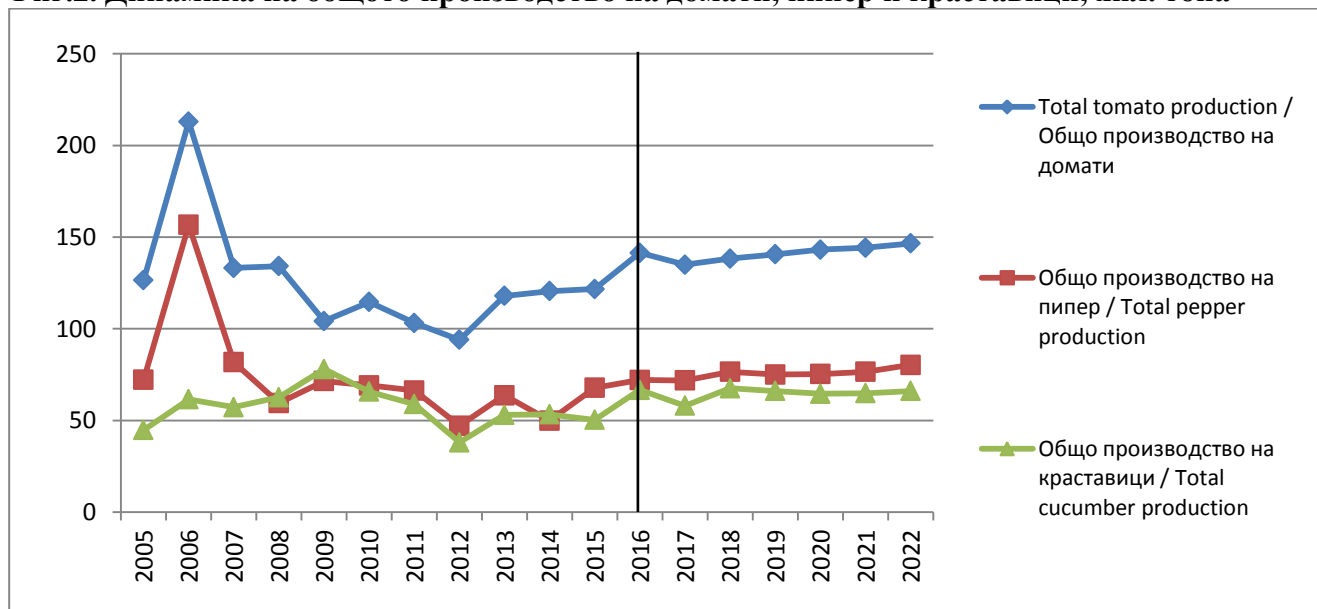
ледните години ръст (най-вече при домати-те). Производство от 141 хил.т. не е имало от 2006 г. При пипера и краставиците производството също е високо. Има известно

оживление в производството на зеленчуци, чието продължение зависи доколко производството ще се интегрира с пазара и търговските канали. Без постигане на по-висока сигурност за реализация на зеленчуковата продукция, производството ще продължи да бъде около тези ниски нива. Сред основните проблеми на българските зеленчукопроизводители са и малките им размери и съответно сравнително малките произвеждани количества, което затруднява пазарната реализация. Родните производители са и в силна конкуренция с вносната продукция.

В следващите години се очаква производството на домати, пипер и краставици да расте много плавно, като увеличението за периода 2018-2022 години, в сравнение с предходния 2013-2017 г ще бъде, около 12% при домати, 10% при пипера и 14% при краставиците. Основание за това предвиждане за ръст в производството дава постепено

оттласкване от дъното при производството след 2013 година, особено при домати и краставиците. При пипера ситуацията е по-сложна заради нарасналата ценова конкуренция на пипер от Турция, общите затруднения с намирането на площи за това производство с необходимата поливна инфраструктура и пазарните рискове, свързани с реализацията на продукцията. Трябва да се отбележи, че предвижданията за увеличение на производството на разглежданите зеленчуци се свързва основно с ръст на оранжерийното производство, което е много по-атрактивно от гледна точка на високите добиви, добри цени в определени сезони и по-малък риск от природни бедствия (засушавания, проливни валежи, градушки и т.н). Именно минималните площи с пипер, отглеждан в оранжерии, е причина за липсата на по-значима перспектива за увеличаване на това производство.

Фиг.2. Динамика на общото производство на домати, пипер и краставици, хил. тона

Източник: САРА по данни на „Агростатистика“ - МЗХ

Средни добиви

Една от големите слабости на българското полско зеленчукопроизводство са нис-

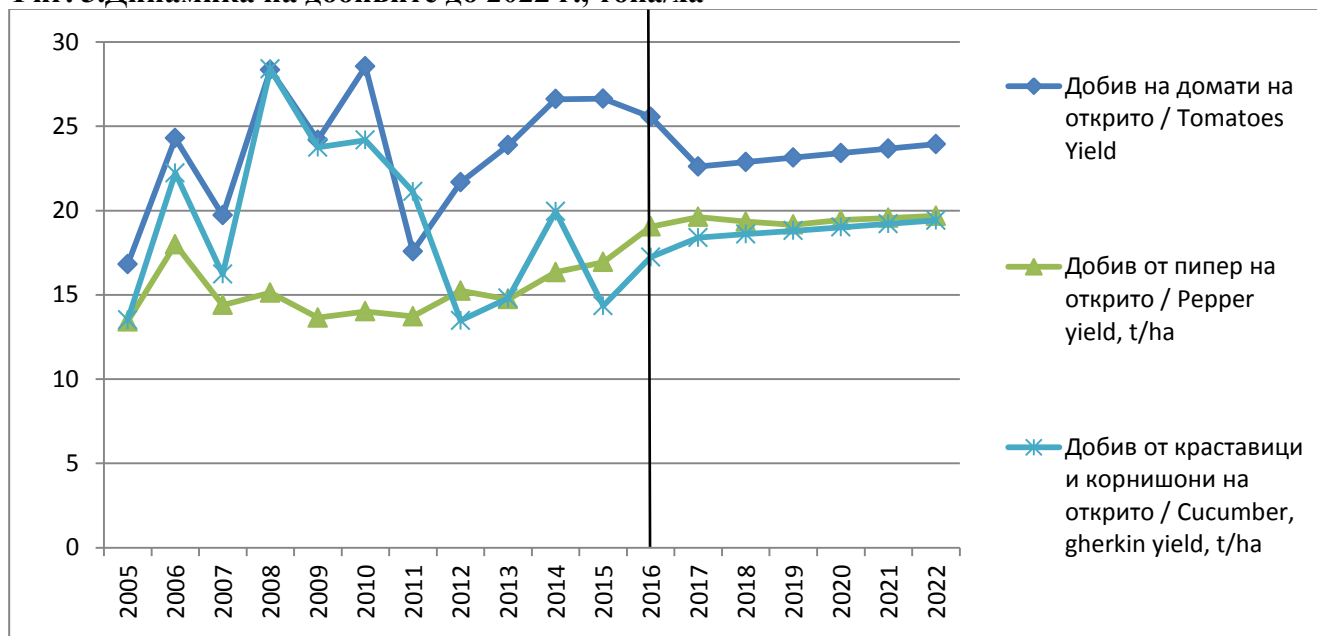
ките добиви, които правят това производство недостатъчно конкурентоспособно. Добиви-

те при домати в България за периода 2005-2016 година са около 2,4 т./дка, което е около 2,3 пъти по-малко отколкото в страни, като Италия, Испания и Гърция, за площи на открито. В САЩ през този период добивите от домати на открито са около 7,5 т./дка, което потвърждава слабостите в развитието на нашето зеленчукопроизводство. В Турция, добивите при пипера на открити площи са около 2 т./ха, докато у нас е на нива от 1,5 т./ха за периода 2005-2016 г. При пипера, средните добиви през 90-те години на миналия век са много подобни на тези в момента, около 1,3-1,5 т./дка, като подобни са нещата и при домати и полските краставици, което показва, че тези производства се намират в реална криза без почти никакво развитие през всичките тези години на преход и членство в ЕС. Причините за това са най-вече в

производствената структура на това производство, което продължава да се прави най-вече от дребни производители, които не притежават ресурси и възможности да отгласнат продуктивността и производството на високи равнища.

Един от най-големите рискове пред полското производство на зеленчуци е вариацията на добивите. За периода 2005-2016 година, вариацията на добивите достига средно около 25% при краставиците и корнишоните, около 15% при домати и около 10% при пипера. Вариацията се измерва, като отклонение на годишната производителност в сравнение със средните добиви за периода. Вариацията на добивите създава висока неопределеност за производителите, които заради значителните вложения могат да претърпят големи загуби и финансови щети.

Фиг. 3. Динамика на добивите до 2022 г., тона/ха

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ

Оранжерийно производство

Общата оранжерийна площ в страната за много година наред се поддържа на нива

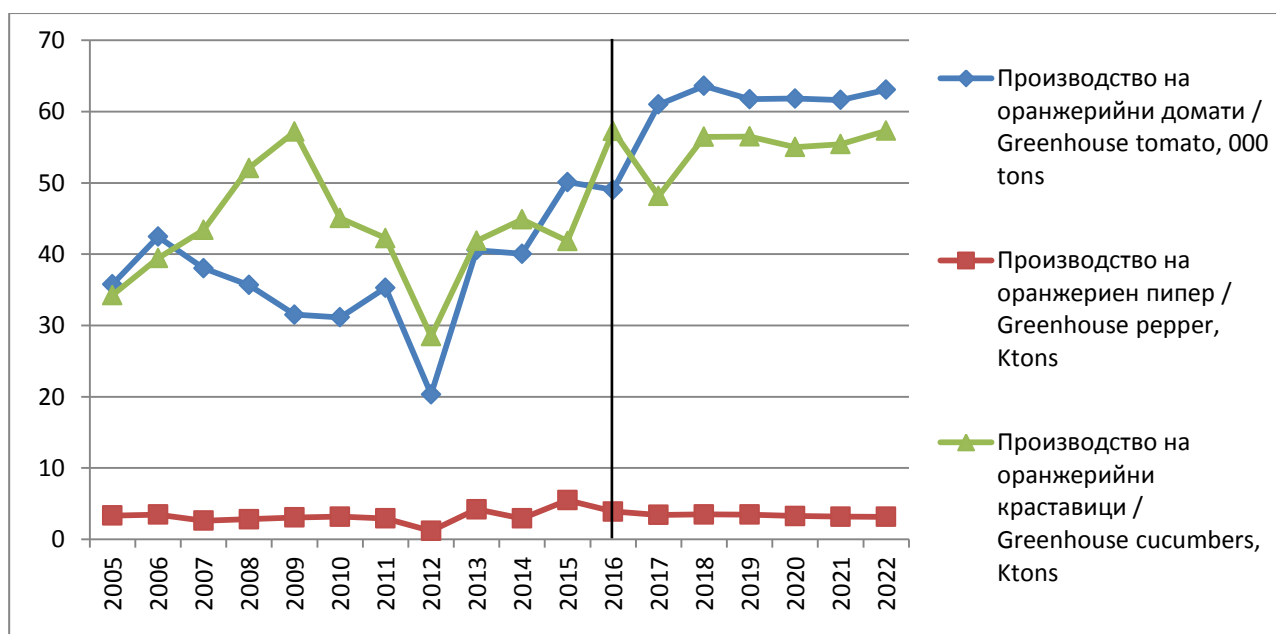
около 1 000 ха. Това са номиналните площи на оранжерии в страната, като през послед-

ните години се създават допълнителни площи, но много от вече съществуващите оранжерии не се уплътняват с производство. Оранжерийното производство се характеризира с нуждата от големи инвестиции, особено в масивни, стъквени оранжерии, което е предизвикателство пред желаещите да се занимават с този бизнес. Откупуването и постигането на добри резултати при стъкленото оранжерийно производство изисква плътно покриване на площите със застъпващи се реколти, което е много трудно в България, с оглед на високите разходи за отопление, което е необходимо през студените месеци. На този въпрос все още не е намерено решение и едва ли ще се намери такова в средносрочен план, като подходът избран от

преобладаващата част от нашите оранжеристи, за поддържане на умерено-интензивен производствен цикъл с балансиране на разходите, е най-правилният в момента.

Оказва се, че предприемането на големи инвестиции в изграждане на скъпи оранжерии, с висок технологичен капацитет може да се окаже доста рисково, като финансово начинание. Оранжерийното производство се счита за бъдещето на зеленчукопроизводството при осигуряване на зеленчуци за прясна консумация, но с оглед условията в страната, пазарната среда, осигуреността с трудови ресурси и климатичния фактор, изборът на балансиран производствен подход, е най-добрият.

Фиг.4. Динамика на оранжерийното производство до 2022г., хил. тона

Източник: САРА по данни на „Агростатистика” - МЗХ

В настоящия момент над 90% от оранжерийното производство в България е именно от домати, краставици и пипер. Тенденциите обаче се променят. Докато преди 10 години, производството на краставици бе водещо при оранжерийното производство,

това вече се променя. През последните 2-3 години производството на оранжерийни домати набира скорост. Може да се очаква, че през следващите години, дори производството на домати може да надмине това на краставиците. Основание за това са покачващите

се цени на оранжерийни домати, които целогодишно остават по-търсени на пазара в сравнение с краставиците. Доброто позициониране на българското оранжерийно производство на краставици се дължи на факта, че страната има по-голям дял в това производство в Европа и оттам достъп до външни па-

зари и по-слаба конкуренция на местния пазар, което дава ценови предимства. Това обаче се променя. Страни, като Полша, Турция, Русия и Украйна увеличават производството си и тази ситуация може да се промени.

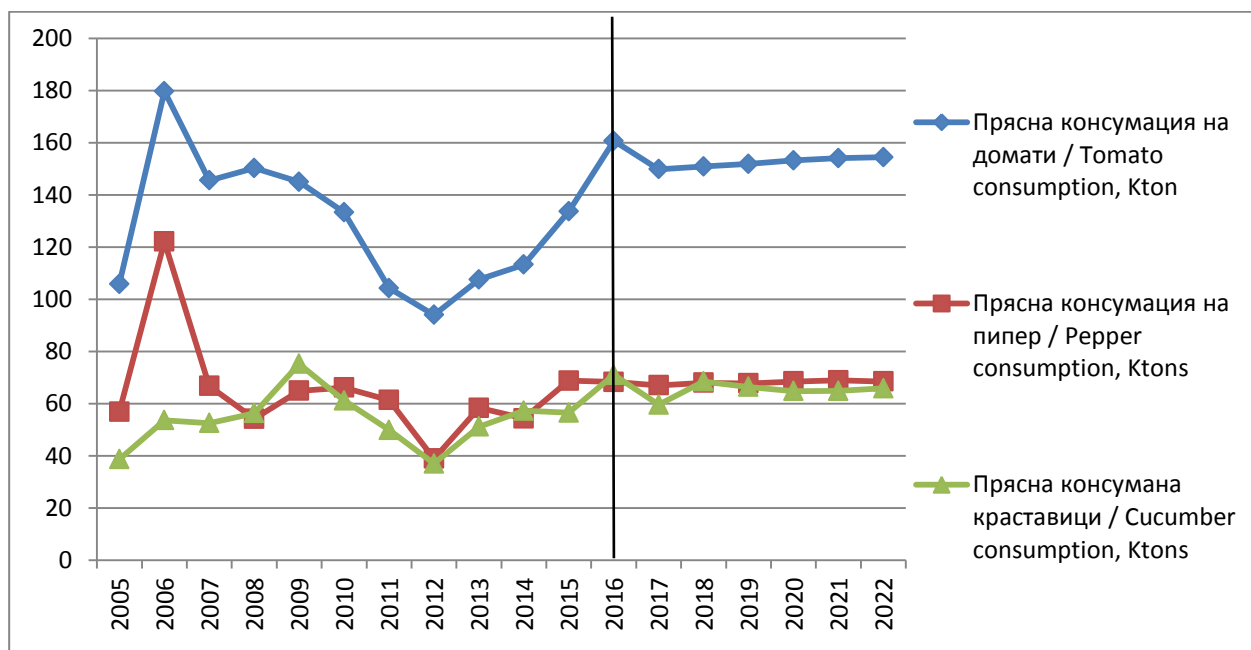
ПРЕДВИЖДАНИЯ ЗА ТЪРСЕНЕТО НА ЗЕЛЕНЧУЦИ В БЪЛГАРИЯ

Потребление

Потреблението на зеленчуци е функция на доходите, цените и предпочитанията. България заедно с Румъния се нареждат на последните две места в ЕС по консумация на пресни плодове и зеленчуци. По данни на Евростат за 2014 г. 65% от румънците и 59% от българите на възраст над 15 години не консумират плодове и зеленчуци ежедневно. Средно в ЕС, само 34% нямат дневен прием, като причините, с които се обяснява това са доходите и образованието. Дневната консумация на плодове и зеленчуци в България

възлиза на около 350 гр. на човек, което е около 40% по-ниско отколкото са средните европейски равнища. Най-ниските равнища на консумация на домати, пипер и краставици е наблюдавано през 2012 г., като оттогава се наблюдава увеличение на прясната консумация, особено при домати. За периода 2018-2022 г. се очаква общата консумация на домати да бъде с около 19% по-голяма отколкото в периода 2013-2017 г. При пипера и краставиците също се очаква увеличение на потреблението, но то ще бъде около 9%.

Фиг.5. Потребление за прясна консумация на домати, пипер и краставици, хил.тона

Източник: САРА по данни на НСИ

Предпоставка за извеждане на тези предвиждания са очакванията за постепенно увеличаване на доходите на населението и насочване на предпочитанията към потреблението на повече пресни зеленчуци. Поради факта, че в страната потреблението е по-ниско, отколкото в другите страни от ЕС, а основна причина за това са по-ниските доходи, също може да се смята, че потреблението в следващите години ще расте заради подоб-

Преработка

Преработвателната индустрия на плодове и зеленчуци формира около 7% от добавената стойност на Хранително-вкусовата промишленост. В последните 1-2 години се наблюдават известни признаци на растеж, като по-сериозно изменение се наблюдава при външната търговия. Подотрасълът за преработка на плодове и зеленчуци успява да изнесе през 2016 година продукцията на стойност 124 млн. евро. Вносът на такива продукти през същата година възлиза на 120 млн. евро и по този начин се отчита, макар и минимален, положителен търговски баланс. С членството на страната в ЕС, износът се повишава почти 2 пъти, докато вноса нараства с около 55%.

Преработката на домати, пипер и краставици са сред основните зеленчуци, преработвани в подотрасъла. През последните няколко години се наблюдава трайна тенденция на нарастване на преработените под една или друга форма домати и пипер. В същото време при преработката на корнишони се наблюдава дори намаляваща тенденция. С членството на страната в ЕС се отчете допълнителен колапс на преработката на домати, пипер и краставици. За сравнение преработката на домати през 2010 г. бе с около 45% по-ниска от тази през 2006 година, а при пипера около 47%. В следващите години

ряване на жизнения стандарт. Друга особеност на вътрешното потребление в страната е съотношението на потреблението на зеленчуци собствено производство и такива закупени през търговските канали. Една голяма част от количествата, които се очаква да бъдат консумирани в бъдеще ще идват от собствено производство в самите домакинства, но този дял постепенно ще намалява, заради промени в икономическото поведение.

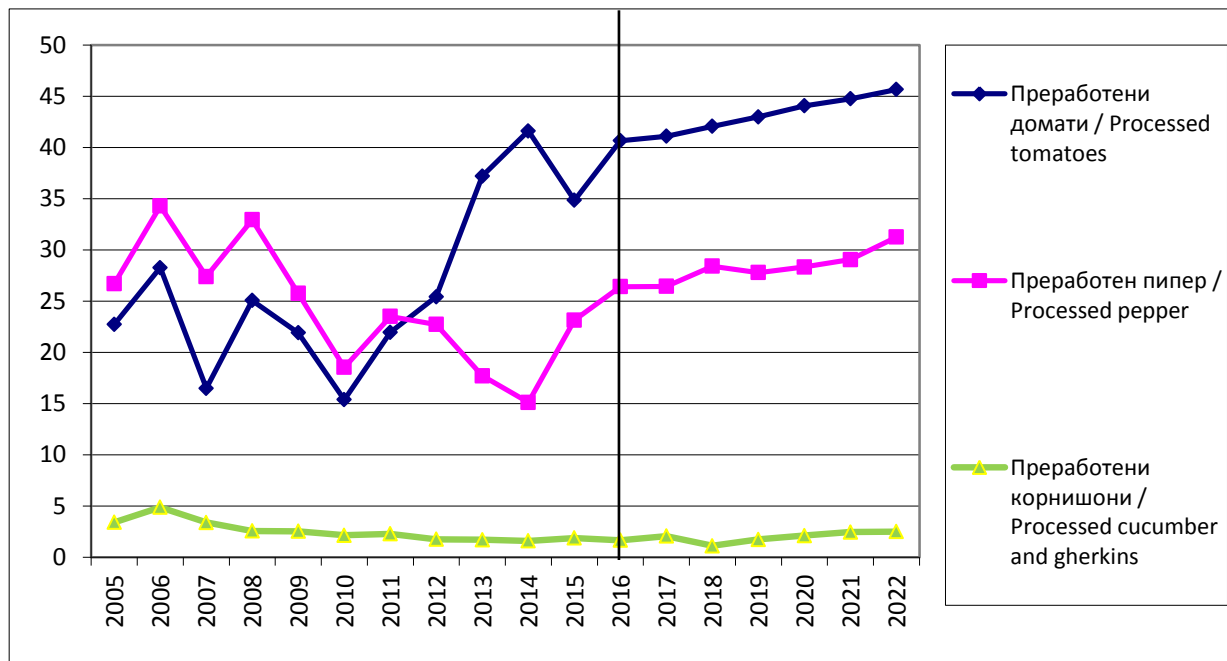
нещата постепенно се променят и се наблюдава известно оживление. Предвижданията показват, че за периода 2018-2022 година, преработката на домати ще бъде около 7% по-висока, отколкото в предходния период 2013-2017 година. При пипера се очаква увеличение за същия период с около 26%. При корнишоните може да се очаква повишение за периода 2018-2022 г. в сравнение с аналогичния 2013-2017, с около 5-10%, като базата е толкова ниска, че това почти няма да се усети. Средният обем на корнишоните, преработени в периода 2013-2017 година е около 1,8 хил. тона, което е десетки пъти под това, което страната е преработвала преди 20 и повече години.

Основание за извеждане на такива предвиждания са постепенната адаптация на консервните предприятия, които преработват разглежданите зеленчуци, към пазарната среда и конкуренцията. Една част от предприятията се съсредоточиха към изграждане на собствени насаждения и изградиха мрежа за намиране на суровина, което ги прави поустойчиви и независими. Макар предпочитанията на потребителите да се насочва към консумацията на все повече пресни плодове и зеленчуци, заради тяхната по-висока цена през зимните месеци и намаляващата трайно тенденция на домашно приготвени консерви,

потреблението на зеленчукови консерви дори ще се увеличава. Недостигът на местна суровина, която да захрани тази индустрия

ще остане. Зависимостта на предприятията от подсектор плодове и зеленчуци от вносна суровина ще продължи в средносрочен план.

Фиг. 6. Преработени количества домати, пипер и краставици, хил. тона

Източник: САРА по данни на НСИ

Износ и внос на зеленчуци

България е отчетлив нетен вносител на зеленчуци. През 2016 г. в страната са внесени зеленчуци на стойност 133 млн. евро, а са изнесени такива на стойност 86 млн. евро. Темповете на ръст на вноса на зеленчуци през последните години изпреварва този на износа, като за периода 2007-2016 година, вносът е нараснал с 110%, а износът с около 90%. Членството на страната в ЕС спомогна допълнително за развитие на международната търговия и даде по-голям стимул за вътрешнообщностната търговия със зеленчуци, което е добре най-вече за потребителите.

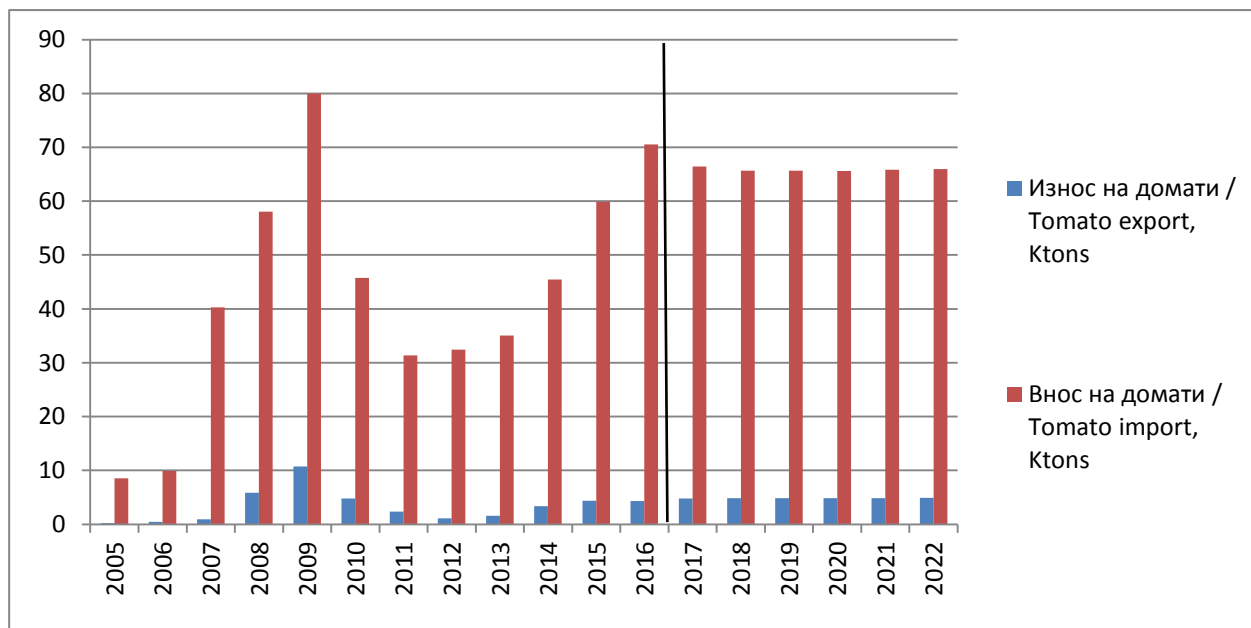
При разглежданите зеленчуци страната има голям отрицателен баланс, като това важи най-вече за домати и пипер. Вносът в общото потребление (пряко и преработено състояние) се очаква да достигне 34% при

доматите, 27% при пипера и 26% при краставиците. Най-чувствително е нараснал вносът при домати, като по официални данни от 35 хил.т през 2013 г, той достига 70 хил.т през 2016 г. Вносът е нараснал сериозно при пипера, където от 15 хил.т стига до 26 хил.т, а най-малко е увеличението при краставиците – от 13 хил.т. на почти 20 хил.т между 2013 и 2016 г. Дисбалансите в търговията са огромни, като при домати през 2016 г. са внесени почти 66 хил.т., а са изнесени около 5 хил.т. При пипера са внесени 26 хил.т, а са изнесени 2 хил.т. В следващите години се очаква задържане на вноса и износа при домати и пипер. Основание за това дава очакването за малко по-високо такова производство вътре в страната, което да задоволи лекото повишение в потреблението. Трябва да

се отбележи, че не е ясно, доколко отчитаното увеличение на вноса в последните години се дължи на нов внос или на осветляване на количества, които са внасяни и преди. Вносът на домати и пипер в страната в послед-

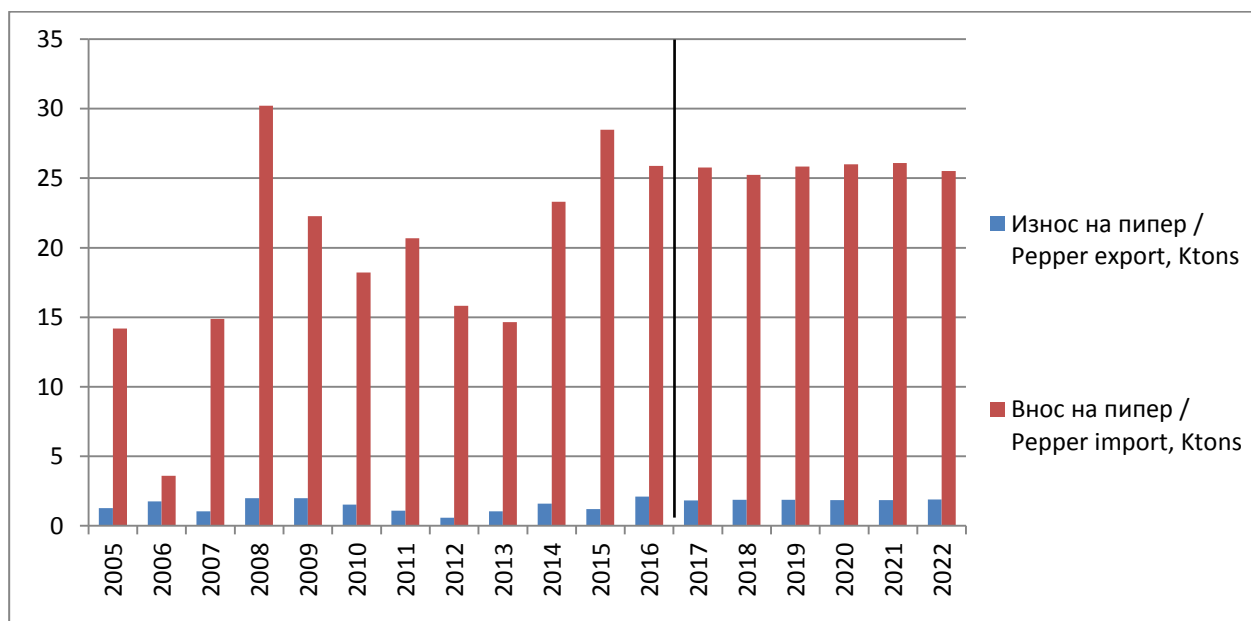
ните 2 години е на едни от най-високите си равнища, като по-нататъшното увеличение може да стане с паралелно увеличение на износа, както и с по-голямо от очакваното повишение в търсенето за преработка.

Фиг.7.Динамика при износа и вноса на домати, хил. тона

Източник: САРА по данни на НСИ

Фиг. 8.Динамика при износа и вноса на пипер, хил. тона

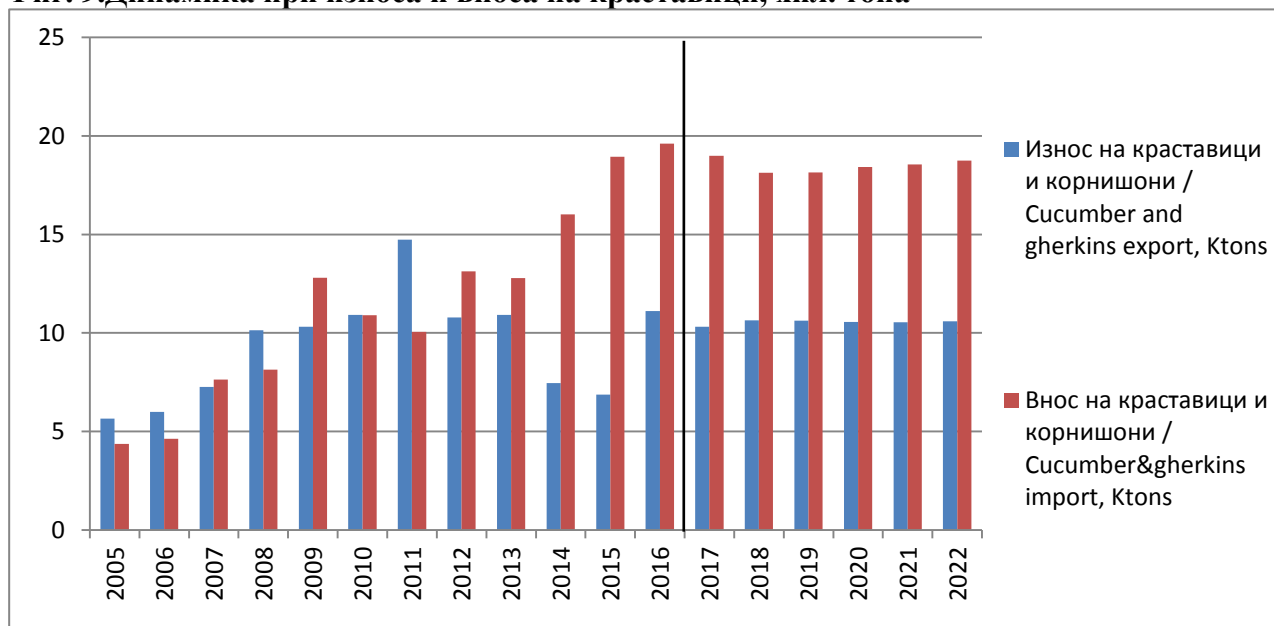

Източник: САРА по данни на НСИ

При краставиците и корнишоните ситуацията е по-различна. Макар отново страната да е нетен вносител на такива продукти, отрицателното търговско салдо не е толкова голямо. Може да се очаква дори, вносът на краставици и корнишони леко да намалее и да се движи в рамките на 18 хил.т за периода 2018-2022 г. За периода 2013-2017 г., вносът бе около 16,5 хил.т. Търговията естествено ще зависи и от вътрешното производство и в случай на по-голямо намаление или увеличение на вътрешното предлагане, вносът и износът могат да се променят от тези средни стойности. Вносът на домати, пипер и краставици е основно от Турция, Македония,

Гърция, а в последните години и от Полша, и други страни. Възможностите за ръст в износа на домати са доста ограничени, като страната може да се бори за по-голям експорт при пипера и краставиците. Проблемът пред увеличаване износа на пипер е пред структурата на самото производство, което е съсредоточено в малки стопанства или в такива, които са вертикално интегрирани и не работят за външни пазари. При краставиците, увеличението на износа трябва да върви с конкурентните цени на нашата продукция и може да се очаква, че износът ще остане на високи нива – от над 10 хил.т годишно.

Фиг. 9. Динамика при износа и вноса на краставици, хил. тона

Източник: САРА по данни на НСИ

ЦЕНИ

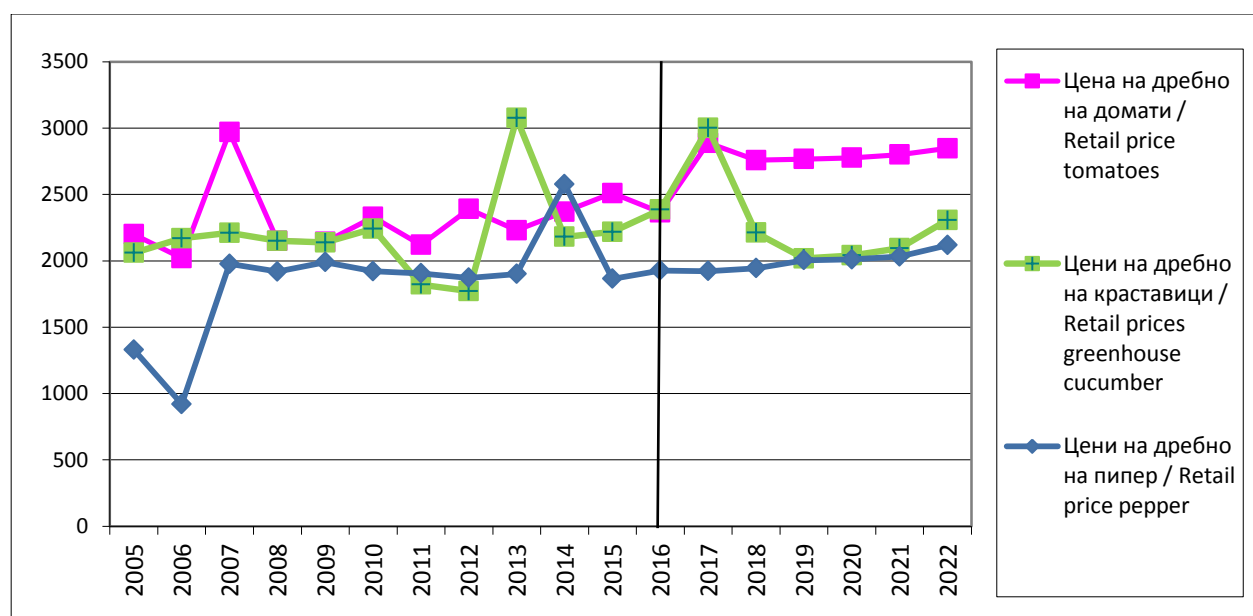
Изкупните цени на домати, пипер и краставици се характеризират с ясно изразена сезонност, като най-ниски са цените в летните месеци, а пикът е през зимните. Цените в страната до голяма степен се определят на търговско ниво (търговия на едро и търговски вериги) и зависят от цената на

вносната продукция, която представлява голям дял в потреблението, задоволявано чрез официалните търговски канали. Цената на вносната продукция зависи от различни фактори, като най-важният е произходът. Местното производство се явява коригиращ фактор при цените заради потребителските

предпочитания и заради логистичните особености на вноса. Дори производството в страната да падне рязко, изкупните цени ще се повишат над обичайните, но до степен на изравняване на максималната склонността на потребителите да отделят от бюджета си за необходимите им количества зеленчуци. Това ще стане в условията на нормално външно предлагане, а при свръхпроизводство отвън, може да има и още по-голямо намаление. Ако производството се увеличи,

тогава цената на местната продукция почти ще се изравни с цената на вносната, доставена на място, и единствено ще бъде коригиран търговския баланс. В следващите години се очаква да има известно покачване на цените. Това най-силно важи при цените на домати за прясна консумация. Цените на дребно на домати се очаква да се движат средногодишно за периода 2018-2022 г. в рамките на 2,6-2,8 лв./кг., като за периода 2013-2017 г. те са били 2,45 лв./кг.

Фиг. 10. Динамика на цените на дребно на домати, пипер и краставици, лв./тон

Източник: САРА по данни на НСИ

При краставиците се очаква леко снижение в изкупните цени на оранжерийната продукция, която за периода 2013-2017 г е достигала годишно около 1,25 лв./кг. В следващия период 2018-2022 г., изкупните цени се предвижда да бъдат на нива средно около 1,05 лв./кг, което да се отрази и на цените на

дребно, които средногодишно да са около 2,1 лв./кг. При пипера се очакват най-малки изменения и цените на дребно ще останат на нива около 2 лв./кг, а изкупните цени за периода 2018-2022 година се предвижда да достигнат 750 лв./т.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Отчитайки историческото развитие на зеленчукопроизводството и оценявайки

поведението на производителите при изяснени общи параметри на политика-

та за следващите години не се предвиждат значими изменения в производството, със запазване доминация на вноса в търговските баланси;

- В следващите години ще нараства ролята на оранжерийното производство в предлагането на зеленчуци, което гарантира целогодишното предлагане, с високи добиви, на високи цени и предизвикателството е в намиране на начини за намаляване на разходите;
- Поради структурата на зеленчукопроизводството, доминирано от малки производители, има голям дефицит на знание какво да се произвежда, как да се произвежда, на какво да отговаря. Много малко са производителите въвели системи за качество, задължително изискване, за да влезеш на пазара в търговските вериги;
- Голяма част от потреблението на зеленчуци в страната не минава през търговските вериги, заради високия процент семейни градини, самозадоволя-

ване и други форми на търговия на дребно, което подтиква търговските вериги в търсене на варианти за интегриране на местното зеленчукопроизводство към техните канали за реализация. В България хоризонталната форма на коопериране трудно ще започне да работи заради разпокъсаността, маломерността на стопанствата и техният ресурсодефицит. Подкрепата от страна на държавата на вертикално коопериране и използване желанието на веригите да бъдат интегратори на производствения процес трябва да бъде стимулирано от страна на държавата, която да се включи като трета страна в този процес;

- При подпомагане на преработвателни предприятия трябва да се търси ефектът върху земеделските производители и потребителите и да се стимулира не само създаването на собствени насаждения, но и интегрирането на други производители за съвместна дейност.

ПРОДУКТОВИ БАЛАНСИ**Продуктов баланс при домати**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
					хил. ха				
Открити площи	3,0	2,7	3,6	3,3	3,3	3,4	3,5	3,5	3,5
					тон/ха				
Средни добиви	26,60	26,63	22,34	22,61	22,88	23,14	23,41	23,67	23,94
					хил. тона				
Производство	120,5	121,6	141,4	133,9	139,8	141,3	143,8	145,3	147,7
Внос	45,5	59,9	70,5	66,4	65,6	65,6	65,6	65,8	65,9
Общо предлагане	166,0	181,5	211,9	200,4	205,5	207,0	209,5	211,1	213,6
Потребление	162,6	177,1	208,7	195,8	200,6	202,4	204,9	206,6	208,9
Преработка	41,6	34,8	41,8	41,7	42,7	43,3	44,4	45,2	46,1
Човешка консумация	113,3	133,6	160,7	144,8	148,4	149,4	150,7	151,6	152,0
Загуби	7,7	8,7	6,2	9,3	9,6	9,6	9,7	9,8	10,8
Износ	3,4	4,4	3,2	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	4,9
Общо търсене	166,0	181,5	211,9	200,4	205,5	207,0	209,5	211,1	213,6
					лв./тон				
Цени полски домати	666,5	462,7	711,1	677,1	681,8	683,7	685,7	690,9	701,3
Цени оранжерийни домати	1090,99	1041,89	946,28	1234,89	1190,19	1192,30	1194,54	1200,40	1212,11

Продуктов баланс при пипер

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
					хил. ха				
Открити площи	2,9	3,7	3,6	3,5	3,8	3,7	3,7	3,8	3,9
					тон/ха				
Средни добиви	16,34	16,94	18,89	19,62	19,34	19,16	19,43	19,56	19,68
					хил. тона				
Производство	49,9	67,8	72,0	71,8	76,6	75,1	75,3	76,6	80,3
Внос	23,3	28,5	25,9	25,8	25,2	25,8	26,0	26,1	25,5
Общо предлагане	73,2	96,3	97,9	97,5	101,8	100,9	101,3	102,6	105,8
Потребление	71,6	95,1	98,4	96,2	99,2	98,2	99,5	100,6	103,4
Преработка	15,1	23,1	27,4	26,6	28,5	27,8	28,3	29,1	31,3
Човешка консумация	54,3	68,8	68,3	67,0	68,0	67,8	68,5	68,9	68,5
Загуби	2,2	3,2	2,7	2,6	2,7	2,7	2,7	2,7	3,7
Износ	1,6	1,2	2,1	1,3	2,6	2,7	1,8	2,0	2,4
Общо търсене	73,2	96,3	97,9	97,5	101,8	100,8	101,3	102,6	105,8
					лв. /тон				
Цени полски пипер	886,6	641,5	626,3	680,4	695,3	736,6	740,8	756,4	815,1

Продуктов баланс при краставици и корнишони

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
					хил. ха				
Открити площи	0,4	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,4
					тон/ха				
Средни добиви	19,94	14,35	17,23	18,39	18,60	18,80	19,01	19,21	19,41
					хил. тона				
Производство	53,3	50,3	66,7	58,0	67,5	66,0	64,5	64,8	66,1
Внос	16,0	18,9	19,6	19,0	18,1	18,1	18,4	18,6	18,8
Общо Предлагане	69,3	69,3	86,3	77,0	85,7	84,2	83,0	83,3	84,8
Потребление	61,8	62,4	75,1	66,7	75,0	73,5	72,2	72,6	74,7
Преработка	1,6	1,9	1,7	3,6	2,6	3,2	3,6	3,9	4,0
Човешка консумация	57,3	56,5	71,0	59,6	68,5	66,4	64,8	64,9	65,9
Загуби	3,0	4,0	2,5	3,6	3,9	3,8	3,8	3,8	4,8
Износ	7,4	6,9	11,1	10,7	10,6	10,6	10,6	10,5	10,6
Общо търсене	69,3	69,3	86,3	77,1	85,6	84,1	82,8	83,2	85,3
					лв./тон				
Цени полски краставици,	720,3	879,7	771,1	689,2	689,7	625,9	633,5	651,3	721,1
Цени оранжерийни краставици	1179,03	1199,53	1024,29	1139,74	1090,17	1036,52	1042,92	1057,87	1116,57

ЛИТЕРАТУРА

1. Eurostat Agriculture Statistics: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
2. FAO Statistics. <http://faostat.fao.org/site/342/default.aspx>
3. Fresh Plaza „News section”. <http://www.freshplaza.com/>
4. Hortidaily.com. “News section”. <http://www.hortidaily.com>
5. Rabobank 2017. “The European Fresh vegetable sector. Green light for greenhouse”. https://research.rabobank.com/far/en/sectors/regional-food-agri/european_fresh_vegetable.html
6. Аграрни доклади, 1998-2015, МЗХ
7. МЗХ, „Агостатистика“ 1998-2015г.
8. НСИ, Статистически годишници 2000 –2014г.